YANGI O‘ZBEKISTON KONSTITUTSIYASIDA FUQAROLARNING HUQUQLARI VA ERKINLIKLARI

Urganch RANCH texnologiya universiteti

Boshlang‘ich ta’lim yo‘nalishi 1-kurs talabasi

Sultonboyeva O‘g‘iljon Hushnud qizi

Annotatsiya. Yangi O‘zbekiston Konstitutsiyasi fuqarolarining huquq va erkinliklarini yanada mustahkamlash, inson manfaatini eng oliy qadriyat sifatida e’tirof etish tamoyiliga asoslanadi. Konstitutsiyaning yangilangan talqinida inson huquqlari davlat siyosatining markaziga qo‘yldi va har bir fuqaroning sha’ni, qadr-qimmati daxlsizligi alohida ta’kidlandi. Avvalo, Konstitutsiyada har bir insonning hayot huquqi, sha’ni va qadr-qimmatini hurmat qilish davlatning asosiy vazifasi sifatida belgilangan. Fuqarolarga so‘z va fikr erkinligi, e’tiqod erkinligi, yig‘ilishlar o‘tkazish, uyushmalar tuzish kabi demokratik huquqlar kafolatlangan. Shuningdek, har bir shaxsning xususiy mulk huquqi himoya qilinadi va mulkka bo‘lgan daxlsizlik davlat tomonidan kafolatlanadi. Yangi Konstitutsiyada ta’lim, tibbiyot, ijtimoiy himoya sohalari bo‘Yicha ham muhim o‘zgarishlar kiritilgan.

Kalit so‘zlari: fuqarolarning huquqlari, e’tiqod erkinliklari, fuqarolarning sha’ni va qadriyatlari, fuqarolarga moddiy va ma’naviy yordam ko‘rsatish, bepul umumiy ta’lim olish kafolatlari.

- **Аннотация.** Новая Конституция Узбекистана основана на принципе дальнейшего укрепления прав и свобод граждан, признания интересов человека высшей ценностью. В обновленной редакции Конституции права человека поставлены в центр государственной политики и особо подчеркнута неприкосновенность чести и достоинства каждого гражданина. Прежде всего, в Конституции в качестве основной задачи государства определено уважение права на жизнь, чести и достоинства каждого человека. Гражданам гарантированы такие демократические права,

как свобода слова и мысли, свобода вероисповедания, проведение собраний, создание ассоциаций. Также защищается право частной собственности каждого человека, а неприкосновенность собственности гарантируется государством. В новой Конституции внесены важные изменения и в сферах образования, медицины, социальной защиты.

- **Ключевые слова:** права граждан, свобода вероисповедания, честь и достоинство граждан, оказание материальной и моральной помощи гражданам, гарантии получения бесплатного общего образования.

- **Abstract.** The new Constitution of Uzbekistan is based on the principle of further strengthening the rights and freedoms of citizens and recognizing human interests as the highest value. In the updated version of the Constitution, human rights are placed at the center of state policy, and the inviolability of the honor and dignity of every citizen is emphasized. First of all, the Constitution defines the right to life, honor and dignity of every person as the main task of the state. Citizens are guaranteed democratic rights such as freedom of speech and thought, freedom of belief, assembly, and association. Also, the right of private property of each person is protected and the inviolability of property is guaranteed by the state. The new Constitution also introduces important changes in the fields of education, medicine, and social protection.

- **Keywords:** citizens rights, freedom of belief, honor and dignity of citizens, provision of material and moral assistance to citizens, guarantees of free general education.

- **Kirish.** Yangi O‘zbekiston Konstitutsiyasi mamlakatda inson qadrini yuksaltirish, fuqarolarning huquq va erkinliklarini kafolatlash, demokratik jamiyatni barpo etish yo‘lida muhim hujjat hisoblanadi. Konstitutsiyada har bir shaxsning sha’ni, qadr-qimmati, erkin yashashi va o‘z fikrini bemalol bildirish huquqi ustuvor qadriyat sifatida e’tirof etilgan. Ushbu qonun hujjati jamiyatda adolat, tenglik va erkinlik tamoyillarini mustahkamlash, fuqarolarning

manfaatlarini himoya qilishga xizmat qiladi. 2023-yil 1-may kuni rasmiy ravishda kuchga kirgan yangilangan Konstitutsiya fuqarolar hayotiga bevosita ta’sir ko‘rsatuvchi asosiy me’yor sifatida e’tirof etilmoqda.

Konstitutsiyaning ikkinchi bO‘limi fuqarolarning jamiyatdagi o‘rnini mustahkamlash, ularning huquq va erkinliklarini kafolatlashga qaratilgan asosiy qism hisoblanadi. Bu bob davlatning fuqarolarni himoya qilishdagi mas’uliyatini ko‘rsatadi va ularni jamiyatdagi faol hayotga hamda davlat boshqaruvida ishtirok etishga tayyorlaydi.

Inson qadr-qimmati — oliy qadriyat. Yangilangan Konstitutsiyada inson qadr-qimmati eng oliy qadriyat sifatida e’tirof etilgan. Har bir fuqaro tug‘ilganidan boshlab ajralmas huquqlarga ega bo‘lib, davlat ushbu huquqlarni hurmat qilish va himoya qilishga majburdir. [1]Inson qadr-qimmati — bu har bir shaxsning tug‘ma ravishda ega bo‘lgan, hech qanday shart yoki holatga bog‘liq bo‘lmagan eng yuksak ma’naviy va huquqiy qiymatidir.

Jamiyat taraqqiyoti, davlat rivoji va sivilizatsiya yuksalishining markazida aynan inson turadi. Shu bois, xalqimiz qadimdan “Inson — ulug‘, uning qadr-qimmati — eng oliy ne’mat”, deb hisoblagan. Inson qadr-qimmatini ulug‘lash nafaqat huquqiy talab, balki ma’naviy burchdir. Insonning qadri yuksak bo‘lgan joyda taraqqiyot bo‘ladi, totuvlik mustahkamlanadi, adolat qaror topadi.

Shaxsiy huquq va erkinliklar. Konstitutsiyada fuqarolarga shaxsiy daxlsizlik, yashash huquqi, erkin fikrlash va uni ifoda etish, vijdon va din erkinligi kabi fundamental huquqlar kafolatlangan. Hech kim qonunsiz ravishda hibsga olinishi yoki jazolanishi mumkin emas. [2]

Shaxsiy huquqlar va erkinliklar — har bir inson tug‘ilgan paytdan boshlab ega bo‘ladigan, uning sha’ni, qadr-qimmati, daxlsizligi va mustaqil hayot kechirish imkoniyatlarini ta’minlaydigan asosiy huquqlardir. Bu huquqlar demokratik jamiyatning poydevorini tashkil qiladi va davlatning fuqarolar oldidagi eng muhim majburiyatlaridan biri — ularni himoya qilishdir. Erkinlik — bu shaxsning o‘z

irodasi asosida qaror qabul qilish va faoliyat yuritish imkoniyati bo‘lib, jamiyatda faollik, mustaqillik va tashabbusni kuchaytiradi.

Ijtimoiy va iqtisodiy huquqlar. Fuqarolarga mehnat qilish, adolatli mehnat sharoitlariga ega bo‘lish, ta’lim olish, tibbiy xizmatdan foydalanish, ijtimoiy himoya bilan ta’minlanish kabi huquqlar berilgan.[3] Har bir fuqaro malakali ta’lim olish va sog‘lom hayot kechirish uchun teng imkoniyatlarga egadir.

Ijtimoiy va iqtisodiy huquqlar - insonning munosib turmush darajasiga ega bo‘lishi, ijtimoiy himoya bilan ta’minlanishi va mehnat orqali o‘zini rivojlantirish imkoniyatiga ega bo‘lishini kafolatlovchi asosiy huquqlaridir. Bu huquqlar jamiyat barqarorligi, adolat va farovonlikning muhim omili bo‘lib, har bir davlatning ijtimoiy siyosatini belgilashda hal qiluvchi o‘rin tutadi.

O‘zbekiston Respublikasi Inson huquqlari bo‘yicha milliy markazi ma’ruzasida qayd etilishicha, iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlar insonning munosib hayot kechirishini, jamiyat hayotida to‘laqonli ishtirok etish uchun zarur shart-sharoitlarni kafolatlaydigan huquqlar guruhi sifatida belgilanadi. O‘zbekiston Respublikasi ushbu xalqaro paktga 1995-yil 31-avgustda qo‘shilgan.

Siyosiy huquqlar. Har bir fuqaro saylash va saylanish, siyosiy partiyalarda ishtirok etish, jamoat birlashmalariga a’zo bo‘lish huquqlariga ega. Bu huquqlar fuqarolarning davlat boshqaruvida faol ishtirok etishini ta’minlaydi. [4]

Siyosiy huquqlar — fuqarolarning davlat boshqaruvida ishtirok etishi, jamiyatning siyosiy hayotiga ta’sir ko‘rsatishi va o‘z manfaatlarini demokratik yo‘l bilan himoya qilishi uchun berilgan konstitutsiyaviy imkoniyatlar yig‘indisidir. Bu huquqlar demokratiyaning asosiy poydevori bo‘lib, xalq hokimiyatchiligining real hayotda amalga oshishiga xizmat qiladi. Siyosiy huquqlarning jamiyat rivojidagi o‘rni davlat boshqaruvida xalq ishtirokini kengaytiradi, hukumat ustidan jamoatchilik nazoratini kuchaytiradi, demokratik institutlarning mustahkamlanishiga hissa qo‘shadi, fuqarolar faolligini oshiradi.

Tenglik va kamsitilmaslik tamoyili. Konstitutsiya barcha fuqarolarning jinsidan, millatidan, tilidan, dinidan yoki ijtimoiy mavqeidan qat'i nazar tengligini kafolatlaydi. Hech kim kamsitilishi yoki adolatsizlikka duchor etilishi mumkin emas. [5]

Tenglik - barcha fuqarolarning huquq va erkinliklari oldida teng bo‘lishi, davlat organlari tomonidan ularga bir xil munosabatda bo‘linishi tamoyilidir. Kamsitmaslik tamoyili esa shaxsning ma’lum belgilariga ko‘ra nohaq cheklanishi, imkoniyatlardan mahrum etilishi yoki teng bo‘lmagan munosabatga tortilishiga barham beradi. Bu tamoyillar insonning sha’ni, qadr-qimmati va teng huquqlariga hurmatni mustahkamlaydi.

O‘qituvchilar huquqining konstitutsiyaviy mustahkamlanishi. Yangi tahrirdagi Konstitutsiyada ilgari mavjud bo‘lmagan mutlaqo yangi norma - o‘qituvchilar to‘g‘risidagi alohida modda kiritildi. 52-moddada davlat o‘qituvchilarning mehnatini jamiyat va davlatni rivojlantirish, sog‘lom, barkamol avlodni shakllantirish hamda tarbiyalash, xalqning ma’naviy va madaniy salohiyatini saqlash va yuksaltirish asosi sifatida e’tirof etadi. Shu bilan birga, davlat o‘qituvchilarning sha’ni va qadr-qimmatini himoya qilish, ularning ijtimoiy va moddiy farovonligi hamda kasbiy jihatdan o‘sishi to‘g‘risida g‘amxo‘rlik qilishi belgilab qo‘yilgan. [6]

Xulosa. Yangi O‘zbekiston Konstitutsiyasi fuqarolarning huquq va erkinliklarini kafolatlash bo‘yicha mustahkam huquqiy asoslarni yaratadi. Unda inson qadr-qimmati oliy qadriyat sifatida tan olinib, har bir fuqaroning shaxsiy, siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy huquqlari himoyalanishi belgilangan. Bu huquqlar davlat tomonidan doimiy ravishda nazorat qilinadi va buzilgan hollarda fuqarolar ularni tiklashga haqli.

Shaxsiy erkinliklarning kafolatlanishi fuqarolarga o‘z fikrini erkin ifoda etish, din va e’tiqodini tanlash, yashash va mulkka egalik qilish imkoniyatini beradi. Ijtimoiy va iqtisodiy huquqlar esa odamlarning ta’lim olish, mehnat qilish,

sog‘liqni saqlash va ijtimoiy himoyaga ega bo‘lishini ta’minlaydi. Siyosiy huquqlar orqali fuqarolar davlat boshqaruvida faol ishtirok etib, o‘z fikri va manfaatini davlat siyosatiga aks ettirish imkoniyatiga ega bo‘ladilar.

Konstitutsiyada belgilangan tenglik tamoyili jamiyatdagi diskriminatsiya va kamsitilishga qarshi kuchli kafolatdir. Fuqarolarning jins, millat, til, din yoki ijtimoiy mavqeiga qarab kamsitilmasligi demokratik jamiyatning asosiy belgisidir. Umuman olganda, Yangi O‘zbekiston Konstitutsiyasi fuqarolarning huquq va erkinliklarini ta’minlash orqali jamiyatda adolat, tenglik va ozodlikni mustahkamlaydi. Bu esa fuqarolarning farovon hayoti, mamlakat taraqqiyoti va demokratik islohotlarning barqaror rivojlanishiga zamin yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi (2023-yil tahririda). 19-modda. – Toshkent: O‘zbekiston, 2023.

2. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi (2023-yil tahririda). 27-modda. – Toshkent: O‘zbekiston, 2023.

3. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi (2023-yil tahririda). 42–48-moddalar. – Toshkent: O‘zbekiston, 2023.

4. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi (2023-yil tahririda). 36-modda. – Toshkent: O‘zbekiston, 2023.

5. Iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlar to‘g'risidagi xalqaro pakt. 1966-yil 16-dekabr. BMT Bosh Assambleyasi XXI rezolyutsiyasi bilan qabul qilingan. O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining 1995-yil 31-avgustdagi 126-I-son qarori bilan ratifikatsiya qilingan.

6. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi (2023-yil tahririda). IX bob, 52-modda. – Toshkent: O‘zbekiston, 2023.